

Szabó Ervin

1877–1918

Kunfi Zsigmond és Lukács György más-más alapról ismerték el: „mindnyájunk szellemi atyja volt”. A tanítvány Révai József élete végéig viaskodott a tanító-mester teljesítményének értékelésével. Az egyre inkább eszmei ellenfél, Jászi Oszkár legközelebbi barátjának tudta. Halálakor az egész haladó magyar szellemi közelet meghajtotta előtte az elismerés és tisztelt zászlaját.

S tulajdonképpen a mai napig sem csitulnak el körülötte végleg a kedélyek. Mindazonáltal a marxista-történetírás és elmélet néhány fontos, a megoldás felé mutató kritikai szempontot vetett fel a Szabó Ervin-i gondolatokkal kapcsolatban.

A KÖNYVTÁROS

A foglalkozása szerint jogot végzett, alacsony, vézna, bajszos, szemüveges, beteges Szabó Ervin élete végéig könyvtáros volt. Gyors karrier vezette a megalakítandó Fővárosi Könyvtár élére. Nagyfokú függetlenséggel és a kor világszínvonalán épült ki Budapest máig működő nyilvános és tudományos (a szociológiai és a politikai) könyvtára. Az immár önálló intézmény a korszerű társadalomtudományos műveltség fellegvára, a korban egyedülálló haladó és demokratikus művelődési központ lett.

A POLITIKUS

Édesanyjának orosz rokonsága révén került kapcsolatba 1898–99-es bécsi tanulmányai idején az orosz forradalmárok — szociáldemokraták, ökonomisták, eszterek — egyes kiemelkedő képviselőivel, egyben az osztrák szociáldemokrácia vezetőivel is. A bécsi környezetben vált szocialistává. Mindkét kapcsolata élete végéig elkísérte.

Hazatérve hamar a Népszava főmunkatársa, állandó cikkírója lett — egyelőre ideálisan összeegyeztetve könyvtárosi-tudományos és pályakezdő mozgalmi tevékenységét. Már ekkor komoly fenntartásai voltak azonban a hazai szociáldemokrácia színvonalával —, provincializmusával, időszertein betegpénztári jellegével, esetenkénti amoralitásával szemben. Úgy érezte: magasabb, korszerűbb és forradalmbibb szintre kell emelni a magyar mozgalmat. Elvi állásponttá vált idegenkedése a fegyverezett pártkeretektől megkönnyítette számára a frakciós tevékenység vállalását. Fiatal értelmiségiek-egyetemisták csoportját (a Polányi-testvérek, Pór Ödön, Móró Gyula, Vágó Béla, Beck Salamon, László Jenő) gyűjtötte maga köré, nevelve-kepezve az alig fiatalabbakat. Tulajdonképpen neki köszönhető a szocialista diákmozgalom önálló, az agi-

tációt és a kultúrmunkát segítő-fejlesztő tevékenységének megindítása.

A Népszavától 1903-ban megvált és hajlamainak és képzettségének megfelelően a kor legszínvonalasabb és leghatékonyabb haladó értelmiségi folyóiratával, a Huszadik Századdal és az azt kiadó Társadalomtudományi Társasággal lépett kapcsolatba. Ez mindenképpen lehetővé tette, hogy a haladó és liberális polgári értelmiség jelentős csoportjaival ismeresse meg a szocializmust. Egyben kritikája volt ez a lépés az SZDP vezetésének, amellyel szembeni ellenzéki frakciós tevékenysége is ettől az időponttól datálódik. Ekkor, ezekben az években fekteti le — a hagyományos, német típusú parlamenti munkaspárt alkalmatlansága feletti túlzó reakcióként — pártszervezési elveit; a decentralizálást, demokratikus, frakciók alakítására is lehetőséget nyújtó, a szilárd vezetést és fegyelmet megkerülő pártfelépítési modellt. Ugyanekkor fordult a francia szindikalisták tevékenysége és elmélete felé. Bennük az általa mindig parlamenti-
nek felfogott meddő politikai harc helyett a gazdaságilag szervezett munkásság közvetlen akciójának, egy tényleges forradalmi változásnak az ígérését látta.

AZ IDEOLÓGUS

A korabeli munkásmozgalom állapota — Lenin és Bernstein is ezt bírálva alkíttották ki egymással gyökeresen szembenálló mozgalmi-ideológiai elméletüket — őt is taszította, de kérdéseire nem találta meg a lenini választ. Ellenzéki tevékenységét nem adta fel, sőt, 1909-ben magával a párttal is szakított. Élete végéig ezután független szocialistának számított. Noha környezetének jelentős része 1918-ban megtalálta az utat a kommunista párthoz, ő maga tömegeket nem tudott, nem is volt képes magá mögé állítani.

A Társadalomtudományi Társaság 1903-ban, vitáján „A szociológia újabb irányzatairól” Szabó Ervin ismertette a szocializmust. Történelmi pillanat volt ez. „Magyarországon, magyar nyelven ekkor jelent meg a marxizmus teljes tudományos fegyverzettel. Magyar tudományos fórumon először lépett fel valaki a marx és engelsi életmű ismeretében, ráadásul a kor szociológiai műveltségének birtokában” — írja egyik életrajzírója. S hogy a vitában végső soron győztes szocialista (marxista) világnézet a szűk értelmiségi körön túl is terjedjen, azért Szabó Ervin sokat tett. Nagy marxista szociológiai szintézisét a társadalmi osztályokról és az osztályharcról ugyan nem sikerült megírnia, az eredeti Marx- és Engels-szövegek kétkötetes kiadásával, és a 48–49-es magyar forradalom és szabadságharc első marxista igényű monografikus feldolgozásával évtizedekre befolyásolta a marxizmussal ismerkedő hazai érdeklődőket.

Ahogy a pártról vallott felfogása végső soron késleltette az új típusú munkaspárt megalakítását, antidiaktikus és esetenként etikai idealista nézetei a marxizmus teljességének átélésében és alkalmazásában gátoltak. Írásai, cikkei, tanulmányai mégis a mai napig tartalmazznak fontos, meglepően aktuális mondanivalót, mindenekelőtt a marxista tudományos alapállásnak az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának elválaszthatatlanságának igényét. „Nem szabad elmaradnunk az elméletben. Régi megismeréseink állandó és folytonos revízió alatt kell, hogy legyenek. És új megismeréseket kell szerez-nünk”. Szellemi-gondolkodói nyughatatlanságának, a fennállót állandóan meghaladni törekvő marx igényességének értékes vallomása ez.

DÉRER MIKLÓS

Koszorúzási ünnepség

Hétfőn a Mező Imre úti temető Munkásmozgalmi Panteonjában koszorúzási ünnepséget tartottak. Szabó Ervin születésének 100. évfordulója alkalmából az MSZMP Központi Bizottsága nevében Vass Henrik és Révész Ferenc koszorút helyezett el Szabó Ervin urnájánál. A Kulturális Minisztérium nevében Gönyei Antal és Kondor Istvánné, a Fővárosi Tanács nevében Békesi László és Vencel István koszorúzott. A Magyar Tudományos Akadémia koszorúját Szabolcsi Miklós és Ránkl György helyezte el.